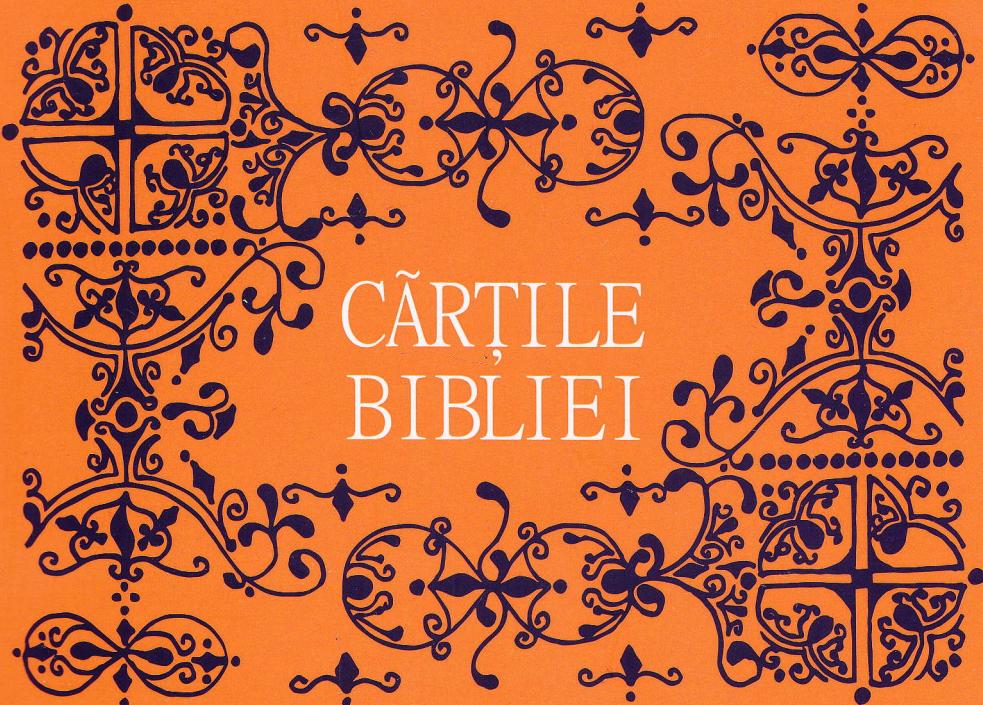

LIBRIS

Nikolaos Matsoukas

CĂRTILE
BIBLIEI

Nikolaos Matsoukas

CĂRTILE BIBLIEI

O introducere literară și filocalică

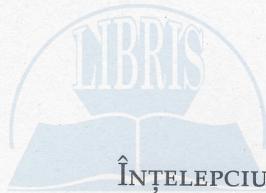
Traducerea
Lect. Dr. Sabin Preda

Editura Bizantină

CUPRINS

O PRIETENOASĂ INTRODUCERE ÎN LECTURA BIBLIEI	7
CUVÂNT ÎNAINTE	11
VECHIUL TESTAMENT	23
FACEREA	24
IEȘIREA	30
LEVITICUL	35
NUMERI	39
DEUTERONOMUL	44
IISUS AL LUI NAVI	48
JUDECĂTORI	53
RUT	60
I REGI (I SAMUIL)	63
II REGI (II SAMUIL)	68
III REGI (I REGI)	73
IV REGI (II REGI)	79
I PARALIPOMENA	83
II PARALIPOMENA	86
I EZDRA	89
II EZDRA	93
NEEMIA	95
TOBIT	97
IUDITA	100
ESTERA	104
I MACABEI	107
II MACABEI	110
III MACABEI	114
IV MACABEI	116
PSALMII	119
IOV	166
PILDELE LUI SOLOMON (PROVERBE)	173
ECLEZIASTUL	180
CÂNTAREA CÂNTĂRILOR	184

ÎNTELEPCIUNEA LUI SOLOMON	188
ÎNTELEPCIUNEA LUI SIRAH	191
OSEA	195
AMOS	198
MIHEIA	202
IOIL	205
AVDIE	208
IONA	210
NAUM	214
AVVACUM	216
SOFONIE	219
AGHEU	221
ZAHARIA	223
MALEAHI	226
ISAIA	228
IEREMIA	234
BARUH	241
PLÂNGERI	243
EPISTOLA LUI IEREMIA	245
IEZECHIIL	247
DANIEL	252
NOUL TESTAMENT	259
INTRODUCERE GENERALĂ	261
EVANGHELIA DUPĂ MATEI	263
EVANGHELIA DUPĂ MARCU	275
EVANGHELIA DUPĂ LUCA	279
EVANGHELIA DUPĂ IOAN	285
FAPTELE APOSTOLILOR	292
EPISTOLA CĂTRE ROMANI	298
EPISTOLA ÎNTÂIA CĂTRE CORINTENI	304
EPISTOLA A DOUA CĂTRE CORINTENI	311
EPISTOLA CĂTRE GALATENI	315
EPISTOLA CĂTRE EFESENI	319
EPISTOLA CĂTRE FILIPENI	322
EPISTOLA CĂTRE COLOSENI	325

EPISTOLA ÎNTÂIA CĂTRE TESALONICENI	328
EPISTOLA A DOUA CĂTRE TESALONICENI	331
EPISTOLA ÎNTÂIA CĂTRE TIMOTEI	334
EPISTOLA A DOUA CĂTRE TIMOTEI	337
EPISTOLA CĂTRE TIT	339
EPISTOLA CĂTRE FILIMON	341
EPISTOLA CĂTRE EVREI	344
EPISTOLA LUI IACOV	348
EPISTOLA ÎNTÂIA A LUI PETRU	351
EPISTOLA A DOUA A LUI PETRU	353
EPISTOLA ÎNTÂIA A LUI IOAN	356
EPISTOLA A DOUA A LUI IOAN	359
EPISTOLA A TREIA A LUI IOAN	361
EPISTOLA LUI IUDA	363
APOCALIPSA	365
ANEXĂ SPECIALĂ: COMORI STRĂLUCITOARE	375

VECHIUL TESTAMENT

FACEREA

În *Facere*, cea dintâi carte a *Legii (=Tora)* sau a aşa-numitului *Pentateuh*, domină două lucruri: zidirea lumii în şase etape și parcursul dramatic al omului, cu căderi și suișuri. În general, în *Pentateuh* se povestesc mutările celor trei patriarhi ai lui Israil – Avraam, Isaac și Iacov –, precum și peripețiile de după ale acestui popor, din veacul al XIX-lea până în veacul al XIII-lea. Răspândite în tot locul sunt, de asemenea, prevederile morale și juridice, prevederi care au validitatea de neclintit a autorității mozaice. Moisî, actorul principal al faimoasei ieșiri a lui Israil din Egipt în a doua jumătate a veacului al XIII-lea, este personajul central al istorisirilor *Pentateuhului*, cărora – printre fragmente de tradiții – le dă o remarcabilă unitate. Această unitate se poate remarca totodată și în istoria poporului israelit. Astfel, de la sine, tradiția iudaică pune pe seama lui Moisî scrierea *Pentateuhului*. Cu toate acestea, compoziția ultimă s-a realizat mult mai târziu. Alcătitorul ultim și-a pus în gând cu mult succes să întărească credința poporului în Iahve, singurul Dumnezeu al zidirii și al istoriei, Care a ales acest popor pentru o misiune grea în viitoarele evenimente ale istorie. Pe de o parte, acest alcătitor s-a sprijinit pe tradiții foarte vechi și, pe de alta, pe surse fundamentale care, după cercetătorii mai noi, provin în principal din patru istorisiri, care se întind din secolul al IX-lea până în secolul al VI-lea. Celelalte patru cărți ale *Pentateuhului* sunt: *Ieșirea, Leviticul, Numeri, Deuteronomul*.

În *Facere* se petrec și se remarcă, între multe altele, următoarele lucruri importante:

1. În *cosmogonia* dominantă și în crearea omului nu apare nici o *teogonie*. Dumnezeu ziditorul, *neapropiat și făcându-Se apropiat* prin intermediul *teofaniilor* și vedeniilor, este cu desăvârșire stăpânitor al tuturor; domn al vieții și al morții, motiv pentru care este și prezentat ca impunând El Însuși pedepse și executându-le. Fiecare cale naturală este încuiată și o deschide Dumnezeu; Sarra, Rebeca și Rahila, soții lor Avraam, Isaac și Iacov sunt sterpi; cei *mai mari*, Isav al lui Isaac și Manase al lui Iosif se supun celor *mai mici*, Iacov și Efraim (*Fac.* 25, 23; 48, 19). În toate evenimentele, un rol dominant îl joacă teofaniile,

precum cea de la stejarul Mamvri și cea de la locul luptei lui Iacov cu Dumnezeu, unde acest loc este numit *fanouil* (= față lui Dumnezeu).

2. Prin *păcatul strămoșesc* omul își cunoaște firea sa de făptură; în orice clipă este în pericol să dispară, câtă vreme denaturează legătura de neclintit cu *pomul vieții* – rămânând totuși *pe cale*, antagonic față de această legătură – refuzând, prin *neascultare*, să-L slăvească pe Ziditorul său, pe *Dătătorul-de-viață*. Cu alte cuvinte, între acești doi pomi, al *vieții* și al *morții* (este vorba despre două *arhetipuri mitice* care înfățișează relația dintre Dumnezeu și zidire), s-a realizat cunoașterea firii zidite, adică a *binelui* și a *răului*. Această cunoaștere, ca *păcat strămoșesc*, are o *dinamică*, care se reia continuu în *păcatele post-strămoșești*: lipsa slăvirii lui Dumnezeu, adică a *epiclezei*, a chemării numelui Lui, chemare care înseamnă familiaritate, prietenie și dragoste; erodarea relațiilor interpersonale și comunitare; gruparea egocentrică a oamenilor, ucerideri de frați, pierderea lui '*după asemănarea*'. Potrivit unei prezентări de tip parabolă sau iconice, sau mitice (*Fac. 6, 1-4*), fiile lui Dumnezeu (îngeri după textul ebraic) s-au însurat cu fiicele oamenilor și astfel s-a creat un neam trupesc și depravat, prin scindarea elementului trupesc de cel duhovnesc. În acest neam s-au născut *uriași*, oameni vestiți, cu siguranță cu o putere monstruoasă de dominare. Este vorba despre o imagine care ne pune înainte continua dinamică a *păcatului strămoșesc*, în deviații ale căderilor și răutății. Desigur, Dumnezeu, chiar și ca pedepsitor, dar mai ales ca Singurul stăpânitor și dătător de viață, rămâne totdeauna sprijinul și nădejdea omului.

3. O desfășurare genealogică schematică, rezumativă și discontinuă – sau pur și simplu o imagine cu bărbați viu conturați – de la Adam și Eva până la cei trei patriarhi, Avraam, Isaac și Iacov cu urmășii lor, arată adâncimea și întinderea dramei istoriei omului. Principali urmași ai lui Cain sunt Enoch, Mathusala, Lameh. În locul lui Abel se naște Set și neamul lui se răspândește prin Enos; pe rând, având aceleași nume, defilează apoi Enoch, Mathusala, Lameh, Noe; fiile lui Noe sunt Sem, Ham și Iafet. Din Tara, din neamul lui Sem, se nasc Avraam, Nahor, Aran; Lot este fiul lui Aran. Isaac, fiul lui Avraam, se însoară cu Rebeca, nepoata lui Nahor; fiile lui Isaac sunt Isav și Iacov. Povestirea se încheie cu cei doisprezece fii ai lui Iacov și cu cei doi fii ai lui Iosif, Manase și Efraim. Harranul (= Mesopotamia), Canaanul

(= pământul făgăduinței) și Egiptul sunt spațiul geopolitic al deplasărilor și emigrărilor. În urma *vedeniilor dumnezeiești* și a poruncilor, Avraam părăsește Haranul și se aşază în Canaan. După aceea se mută pentru o vreme în Egipt, din pricina foamei. Există în continuare legături cu Haranul: Isaac se căsătorește cu Rebeca și, mai târziu, fratele ei, Laban, îl primește pe Iacob cel gonit de Isav.

4. În istorisirile dramatice domină ‘ascunsuri’ sau înșelări definiitorii:

a) Noe, îmbătându-se, a căzut în somn adânc, fiind dezbrăcat de tot. Îndată ce l-a văzut, Ham i-a înștiințat pe frații lui; aceștia însă, intrând cu spatele, cu privirea întoarsă (όπισθοφανῶς), i-au acoperit trupul gol. Când Noe s-a trezit, „l-a blestemat” pe Canaan, fiul lui Ham.

b) Lot, întorcându-se în siguranță, s-a retras împreună cu fiicele sale într-o peșteră pustie. Fiicele lui, ca să ridice urmași, l-au îmbătat și s-au culcat cu el; cea dintâi a născut pe Moab, iar a doua pe Ben-Ammi; din aceștia sunt moabiții și ammoniții.

c) În Egipt Avraam a prezentat-o pe Sarra – *cea cu bun chip și frumoasă foarte* – drept sora lui, ca egiptenii să nu-l ucidă pentru a o lua de soție. Fără să știe ceva, faraonul a luat-o de soție, dar, când a aflat și a văzut că vine asupra lui mânia dumnezeiască, i-a dat-o înapoi lui Avraam. Aceleași lucruri s-au întâmplat când Avraam și, mai târziu, Isaac s-au dus în Gherara la Abimelec, împăratul filistenilor.

d) Cel ἄπλαστος-neprefăcut (= un nomad pacifist, locuitor în casă), Isav, l-a înșelat pe cel ἀγροικός – *de câmp, tăranul* (= un vânător îscusit) Isav, fratele lui, și pe tatăl lor, și a luat dreptul de întâi născut și binecuvântarea părintească. Si a făcut aceasta la îndemnul mamei lui, Rebeca, care l-a îmbrăcat cu haina bună a lui Isav și i-a acoperit cu piei de capră mâinile și gâtul lipsite de păr, fapt care l-a indus în eroare pe tatăl său orb.

e) Laban l-a înșelat pe Iacob și i-a dat mai întâi pe fiica lui cea mare, pe Lia, și abia după aceea pe Rahela.

f) Sichem o siluește pe Dina, fiica Liei, dar o cere imediat de soție; frații ei îl înșală, convingându-l să se taie împrejur mai întâi el și apoi cei ai lui; în vremea vindecării lor, îi ucid cu sălbăticie și le înnobesc femeile lor.

g) Iuda, fiul lui Iacob, își căsătorește fiul întâi născut, pe Ir, cu Tamara; Ir moare fără să aibă copii și, potrivit căsătoriei de levirat, îi

dă acesteia pe cel de-al doilea copil al său, pe Avnan⁷, ca să ridice urmași; Avnan este pedepsit cu moartea deoarece vârsa sămânța pe jos. Iuda, după aceea, nemaiaplicând legea, nu-i dă Tamarei pe cel de-al treilea fiu al său, pe Sila. Atunci Tamara se deghizează în desfrânată și se culcă cu Iuda. Când sarcina ei ajunge cunoscută, aceștia nu o pot omorî, fiindcă la prima întâlnire ea furase de la socrul ei inelul, lanțul de la gât și toiagul aceluia.

5. Avraam, pentru a-l elibera pe nepotul său Lot, se luptă și îl biruiește pe Hodologomor⁸. Plecând de pe câmpul de luptă cu prăzile, îl întâlnește pe Melchisedec, împăratul Salemului și preotul Celui Preaînalt – care nu are nici o legătură cu seminția levitică; Melchisedec îi oferă pâine și vin, îl binecuvintează și îi ia zeciuială din prăzile de război. Conform *Epistolei către Evrei*, Melchisedec îl preînchipuie pe Hristos, care într-o perspectivă eshatologică desființează preoția iudaică intermediară. (*Fac. 14, 18-20; Evr. 7, 1-17; Ps. 109, 4*).

6. În pericopa *Fac. 6, 1-11* se poveștește o etapă stranie din istoria omului. *Fiii lui Dumnezeu* (îngeri după textul ebraic) se căsătoresc cu fiicele oamenilor și se nasc *uriașii/giganții*, bărbați *vestiți* ai epocii străvechi (eventual renumiți, după înfiorătorul neologism de astăzi!). Urmează o stricare deplină a neamului omenesc, fapt care îl face pe Dumnezeu să-și cheme înapoi Duhul Său din oameni, *pentru că sunt ei trupuri* – voi face trimitere mai jos la o mică parte din pericopă. Evident este vorba despre un mit care a provocat mare durere de cap cercetătorilor din ultima vreme, grămădind argumente peste argumente, aşa cum giganții din mitologie grămadăveau munți peste munți! Să nu uităm totuși că, atunci când spunem mit, automat înțelegem nu descrierea unei realități obiective și măsurabile, ci o istorisire semasiologică, simbolică, reprezentativă și parabolică despre un adevăr pe care îl îmbrățișează povestitorul mitului – *mitul este un discurs fals, care înfățișează un adevăr*. Pentru că personal prefer briciul lui Occam – explicația sau rezolvarea cea mai simplă este cea adevărată –, socot că cele două chei sunt *fiii lui Dumnezeu și fiicele oamenilor*. *Fii ai lui Dumnezeu* sunt numiți nu numai îngerii, ci și israeliții. Ca fiice ale oamenilor trebuie să înțelegem orice fel de construcție idolească a omului, ca moduri egocentrice de viață, care conduc inevitabil la îndumnezeirea

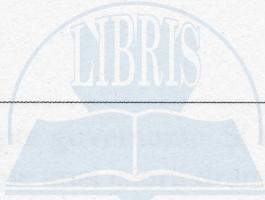
⁷ Onan (BOR).

⁸ Kedarlaomer (BOR).

omenirii și totodată la dărâmăturile unei catastrofe. *Uriașii*, de altfel, nu sunt nimic altceva decât răutatea din firea acesteia – oricum am lăua-o –, cea a stăpânirii (lucrurilor și oamenilor). De multe ori, când citesc această pericopă a *Facerii*, fără să vreau îmi vine în minte visul lui Raskolnicov din *Crimă și pedeapsă* a lui Dostoievski, un vis de coșmar și apocaliptic, și vai de Europa, dacă este vorba aici despre o previziune adevărată – vai și de trei ori vai! Potrivit acestui vis, nenumărate insecte microscopice – și totuși, ființe gânditoare – invadază Europa, venind din Asia, și se furiozează în oameni. Viața sfârșește prin a deveni din ce în ce mai greu de suportat, până la nebunie. Deși fiecare gândește mai intelligent și propune reforme formulate cu foarte multă logică, între ei domnește haosul și totala neînțelegere. Își părăsesc ocupățiile obișnuite, agricultura se stinge, în timp ce fiecare crede că are absolută dreptate. Părăiturile prăbușirii sunt înfiorătoare și, în cele din urmă, toate se schimbă în ruine jalnice.

7. Principalele imagini la care iconarii s-au inspirat din Facere: a) Înfățișarea Sfintei Treimi prin primirea celor trei bărbați la stejarul lui Mamvri și b) Ο ἀναπεσών – *Cel ce s-a culcat*⁹, fresca lui Panselinos la Protaton, în Sfântul Munte (*Fac.* 18, 1-8; 49, 9-10).

⁹ Sau: Hristos dormind.

«Și a zis Domnul Dumnezeu: Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceștia în veac, pentru că sunt ei trupuri, și vor fi zilele lor o sută douăzeci de ani».

Facerea 6, 3

«Două neamuri sunt în mitrasul tău,
și două popoare din pântecele tău se vor împărți;
și popor pe popor va covârși,
și cel mai mare va sluji celui mai mic».

Facerea 25, 23; 48, 19

«Pui de leu ești, Iuda;
din văstar, fiul meu, te-ai suit;
culcându-te, dormit-ai ca un leu
și ca un pui; cine îl va scula pe el?
nu va lipsi stăpânitor din Iuda...
și El este aşteptarea neamurilor».

Facerea 49, 9-10

IEȘIREA

Lui Moisí celui autoexilat în pământul Madiam din Golful Arabic, în timp ce păștea oile socrului său Iothór, Dumnezeu i s-a arătat în mijlocul *rugului aprins*; îl trimite împreună cu fratele său, Aaron, în Egipt ca să-i elibereze pe evrei de tirania egiptenilor – după totă probabilitatea, faraonul perioadei de asuprire este Ramses al II-lea (1290-1223), iar faraonul *ieșirii* Merneptá (1223-1215). Neînduplecă și extrem de încăpățânăt, faraonul cedează abia după cele zece plăgi (schimbarea apei în sânge, broaște, Tânărari, muște, epidemie pesti vite, fum, grindină, lăcuste, întuneric, omorârea primilor născuți). La minunata traversare a Mării Roșii și la dureroasa călătorie prin pustiu a poporului – șase sute de mii de bărbați, afară de femei și copii, de obiecte și animale – către muntele Sinai, Dumnezeu intervine în toate, hrănind și adapând *poporul Său ales*.

La poalele Sinaiului se săvârșesc fapte importante și mari: pe de o parte, *arătarea slavei dumnezeiești* – mai aproape de aceasta se află întotdeauna Moisí – și, pe de alta, *apostazia, lepădarea de Dumnezeu* a poporului, care face și se închină unui *vîtel de aur turnat*. De aceea *legământul* dintre Dumnezeu și popor, cu *Decalogul*, cu prevederile amănunțite – cu accent puternic pe păzirea Sabatului și a sărbătorii Paștelui – și cu poruncile despre organizarea cultului, după *apostazia* acestui popor *tare de cerbice*, încăpățânăt, se încheie a doua oară datorită milostivirii dumnezeiești. Dumnezeu nu numai că dă *legea*, ci totodată dă porunci foarte amănunțite despre cum și din ce materiale de preț să construiască obiectele de cult (cortul Mărturiei - al întâlnirii, curtea cortului, chivotul legământului, capacul ispășirii, masa pâinilor punerii-înainte, candelabru cu șapte brațe, altarul tămâierii, altarul arderilor de tot), și despre cum și din ce materiale alese să coasă veșmintele preoțești ale lui Aaron, ale familiei sale și ale celor lalți leviți. De asemenea, se stabilesc arhitecți și meșteri pentru aceste lucrări, cum a fost Besaleîl și Oliáb. Dumnezeu Însuși le dă acestora înțelepciune, inspirație și îndemânare.

Cartea *Ieșirii* este plină de semne – 11, 9 -10: *înmulțind voi înmulți semnele și minunile în pământul Egiptului* -, în imagini apocaliptice și

concepte guvernante. Și toate acestea în evenimente extrem de concrete ale unei istorii dramatice. De altfel, în general, o importanță hotărâtoare au conceptele guvernante ale tuturor textelor biblice, și pe acestea trebuie să punem accent în primul rând și abia după aceea pe toate celelalte: surse, straturi, completări, pasaje caracteristice și restul. Altfel nu vom interpreta corect minunile, intervențiile dumneziești, pedepsele și arătarea slavei dumnezeiești.

În istorisirile *Ieșirii* putem sublinia următoarele lucruri importante:

1. Evenimentele importante se împart în două categorii: a) în cele pe care le săvârșește Dumnezeu pentru a împietri inima faraonului și b) în cele care arată *slava* lui Dumnezeu și contribuie la mântuirea poporului Său. Prin *plăgi* împotriva lui Faraon și prin *nor* și *flacără* – în *stâlp de nor* ziua, și în *stâlp de foc* noaptea – pe de o parte a împietrit inima faraonului, iar pe de alta îi însoțește pe evrei în pământul *făgăduinței* prin pustie. Este știut faptul că atât în *Vechiul Testament*, cât și în *Noul Testament*, nu apare cuvântul *θαῦμα* - minune, ci numai verbul *θαυμάζω* - a se minuna de multe ori. Evenimentele minunate sunt numite *semne* (*σημεῖα*), sau uneori *semne și lucrări înfricoșătoare* (*σημεῖα καὶ τέρατα*) – și acest lucru nu este întâmplător. Pentru că minunea biblică are un conținut și o însemnatate: *semne și lucruri înfricoșătoare* vor face și *hristoșii mincinoși*, *prorocii mincinoși* și *Antihristul*, după cum și înaintea lui Moisî și a lui Aaron săvârșesc astfel de lucrări miraculoase și magii Egiptului cu toiegele lor; însă aceste *semne și lucrări înfricoșătoare* sunt niște caricaturi, falsuri ale semnelor dumnezeiești. De altfel, fiecare creațură autentică, potrivit regulii ei de funcționare, în cele din urmă se întâlnește cu falsul și contrafăcutul. Credința, însă, duce la acceptarea *semnului*, adică a minunii, la bucurarea de *slava dumnezeiască* și la mântuire.

2. Și în *Ieșire* se scoate în evidență stăpânirea absolută a lui Dumnezeu; prin evenimentele minunate, El regleză cursul istoriei, arătându-*și slava* – termenul biblic *doxa-slavă* înseamnă în general arătarea măreață și tămăduitoare a lui Dumnezeu –, dând porunci foarte amănunte despre toate și impunând pedepse; de aceea numai El poate să pedepsească și El poruncește reprezentanților Săi să impună pedepse; El Însuși îmbogățește cu putere și înțelepciune pe colaboratorii

Săi și este prieten al lor (Ieș. 33, 11). Moisí se dovedește un neîntrecut conducător, chiar dacă este *subțire la glas* și *zăbavnic la limbă* și *fără cuvânt*. În istoria Ieșirii și a continuării ulterioare a parcursului *iconomiei dumnezeiești*, două teofanii sunt extrem de definitorii: cea a *rugului arzând* și cea de pe *muntele Sinai* (Ieș. 3, 13-14; 33, 18-23). În cele din urmă, această *slavă*, cu desăvârșita stăpânire iubitoare și măntuitoare, înlătură scandalosa nepotrivire dintre evenimente și realități: Israel este *popor ales și tare de cerbice*, iar Dumnezeu este Dumnezeu *gelos*. Oricum, *popor ales* nu înseamnă rasial sau o superioritate de alt fel, ci responsabilitate și misiune grea.

3. Dumnezeu este *neapropiat* în toate privințele și totodată *devine apropiat* prin teofaniile Sale, adică prin *slava Sa*. Însă poporul, pentru a nu muri, primește porunca de a nu se aprobia de muntele Sinai; și Moisí, cu un văl pe față, vede o parte a *slavei dumnezeiești*. (Când citește cineva astfel de texte biblice înțelege proștiile pe care le spun cei care dezvoltă dovezi despre Dumnezeu prin intermediul raționamentelor simple! Raționamentele nu se fac prin *partenogeneză*; cei ce raționează trebuie să aibă înaintea lor realități. Astfel, textele biblice însese și ulterior teologiei își ne vor spune că există dovezi raționale despre Dumnezeu, dar după *împărtășirea de slava dumneiască!*). Cu toate acestea, poporul are *puterea deplină și neatârnată de responsabilitate și de alegere*; aici, în această legătură dintre stăpânirea absolută a lui Dumnezeu și responsabilitatea de necontestat a omului, se află marele paradox biblic; cu alte cuvinte, în parcursul dramatic *al ascultării și neascultării*, de vreme ce Dumnezeu este stăpân absolut, iar omul este cel liber în mod responsabil de a se aprobia sau de a nu se aprobia de Dumnezeu. Apropierea lui Dumnezeu și poruncile Lui sunt *măntuitoare și tămăduitoare*; de unde și consecința *neascultării* ca pedeapsă. (Foarte corect, mai târziu, *pedepsele* au fost numite de teologie *autopedepse*). Astfel trebuie interpretată, de exemplu, porunca lui Dumnezeu dată leviților de a omorî trei mii de oameni, rude, prieteni și vecini din pricina *neascultării* (Ieș. 32, 27-28). Totuși, în această schemă biblică se înțelege predica pocăinței, a întoarcerii și a măntuirii. De aceea Dumnezeu chiar și după apostazia poporului reînnoiește legământul.

4. Patruzeci de ani de călătorie dureroasă durează ieșirea evreilor către pământul *Făgăduinței* prin pustie, după patru sute de ani de

ședere în Egipt. Această peregrinare ar putea fi numită *eschatologică*, principala ei caracteristică fiind *orizonturile deschise*; acolo unde este călătorie, acolo este și deschidere. De altfel, se lasă impresia că această carte a *Ieșirii* descrie *destinul perpetuu și parcursul ulterior neîncetat* al omenirii, cu zecile de mii de căderi și sușiuri. În cadrele unei vieți nomade se descrie, paradoxal, o societate extrem de bine organizată. Cu alte cuvinte, în imaginea de ansamblu coexistă civilizația nomadă și faze cu mult superioare ale vieții sociale. De pildă: Pe de o parte, o poruncă le spune israeliților să construiască *altare de pământ*, fără unelte de lucru, iar dacă folosesc pietre, acestea să fie netăiate (*Ieș.* 20, 24-26), iar pe de alta, prevederi foarte amănunțite hotărăsc lucruri de cult de înaltă civilizație. S-ar putea spune că este vorba despre o *eschatologie dinamică*, unde toate coexistă, cele săvârșite și cele care în veșnicie se săvârșesc. De altminteri, în paralel cu dreptul vindicativ (*legea talionului - jus talionis*) există prevederi care țin de un comportament social evoluat. Coexistența mai multor surse este, după socotința mea, un alt subiect!

5. Cântarea Întâi – imn liturgic al Bisericii:

„Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit!
Cal și călăreț a aruncat în mare...” (*Ieș.* 15, 1-19)